

ŠLACHTICKÁ KNIŽNICA ANDRÁSSYOVCOV¹ V BETLIARSKOM KAŠTIELI

GENÉZA KNIŽNÍČNÉHO FONDU SO ZAMERANÍM NA POSESORSKÉ VZŤAHY A VLASTNÍCKE ZNAČKY

Matúš MOLNÁR – Katarína BÁNYÁSZOVÁ

Abstract

The paper presents the genesis of Leopold Andrassy's library at the turn of the 18th and 19th centuries, when it was – nowadays the family library in the administration of the SNM – Betliar Museum – made up only of personal collections. Attention is paid in particular to book culture, acquisitions of prints and manuscripts in different periods (up to the 1940s), provenance and ownership of individual titles or sets of titles. In the absence of archival sources (inventories of library holdings in different periods), a rich source of information on the history of the library is the manuscript and printed exlibris, supralibros, dedications, etc. – ownership marks preserved in books provide the secondary references needed for the analysis of wider family lineage and intergenerational contacts, the book market and cultural transfers. The paper aims to partially reconstruct the content structure of the library and its development since the end of the 18th century in relation to the activities of individual members of the family, as well as to map acquisitions on the basis of exlibris or supralibros. It also offers an insight into the current professional processing of the library, which includes an interest in one of the partial themes of book culture – exlibris.

Keywords: Andrassy family, Betliar, exlibris, supralibros, aristocratic library

Abstrakt

Príspevok približuje problematiku genézy knižnice Leopolda Andrassyho na prelome 18. a 19. storočia, keď bola – dnes rodová knižnica v správe SNM – Múzea Betliar – tvorená len osobným fondom. Pozornosť je venovaná najmä knižnej kultúre, akvizíciám tlačí a rukopisov v rôznych obdobiach (do 40. rokov 20. storočia), proveniencii a vlastníckym vzťahom jednotlivých titulov alebo ich súborov. Bohatým zdrojom informácií je v prípade absencie archívnych prameňov (súpisov knižničného fondu v rôznych obdobiach) k dejinám knižnice rukopisný a tlačný exlibris, supralibros, dedikácia a pod. – vlastnícke značky zachované v knihách poskytujú sekundárne zmienky potrebné pre analýzu širších rodových i medzirodových kontaktov, knižného trhu a kultúrnych transferov. Príspevok má ambíciu čiastočne rekonštruovať obsahovú štruktúru knižnice a jej vývoj od sklonku 18. storočia v súvislosti s pôsobením jednotlivých členov rodu, ako aj mapovať akvizície na základe exlibrisov či supralibrosov. Zároveň ponúka pohľad na súčasné odborné spracovanie knižnice, ktorého súčasťou je záujem o jednu z parciálnych tém knižnej kultúry – exlibris.

Kľúčové slová: rod Andrassy, Betliar, exlibris, supralibros, aristokratická knižnica

¹ Autori si zvolili formu mena Andrassy (Andráši) za preferovanú.

Problematika exlibrisu a vlastníckych značiek v rámci šľachtickej knižnice Andrásyovcov stála donedávna na margu odborného záujmu. Exlibrisy, supralibrosy a značky majiteľov kníh neboli predmetom spracovania a katalogizácie aj napriek ich pomerne bohatému zastúpeniu. Pre genézu samotnej knižnice a jej fondu je skúmaný materiál základom interdisciplinárneho – umeleckého, historického a knihovníckeho výskumu. Svojím záberom tak prispieva k (aspoň čiastočnému) uchopeniu kultúrnych dejín jedného z najvýznamnejších šľachtických rodov Uhorska, resp. Rakúsko-Uhorska – Andrásyovcov.

Súčasnosť šľachtickej knižnice Andrásyovcov

Fond šľachtickej knižnice Andrásyovcov predstavuje integrálnu súčasť zbierkového fondu Slovenského národného múzea – Múzea Betliar, ktorá je exponovaná v stálej expozícii kaštieľa Andrásyovcov v Betliari. Je produktom dlhodobej a cielavedomej snahy jednotlivých členov rodu, ovplyvnenej do veľkej miery bibliofilstvom a zberateľstvom. Jej fond v súčasnosti tvorí 15 028 zväzkov kníh.²

Samotný kaštieľ je jediným svojho druhu, ktorý sa na našom území zachoval aj po roku 1945 s takmer intaktným vybavením, zariadením interiérov apartmánov grófskej rodiny a v neposlednom rade knižnicou.³ Tematická skladba fondu je pestrá ukážkou záujmov Andrásyovcov o rôzne oblasti života a vedné disciplíny. Medzi knihami sa nachádzajú teologické, filozofické, historické, geografické, právnické a medicínske diela, práce z oblasti baníctva a metalurgie, chémie, fyziky či matematiky. V polytematickom spektre našla svoje miesto aj odborná literatúra o botanike, zoológii, ekonomike, ako aj beletria a poézia či dráma.⁴

Priestor knižnice vznikol etablovaním pôvodnej galérie Emanuela I. Andrásyho (1821 – 1891) v rámci rozsiahlej obnovy kaštieľa po roku 1908, ktorej zadávateľom bol grófov syn Gejza I. Andrásy (1856 – 1938). Vybavením interiéru účelovými na mieru vyhotovenými policami vznikol priestor na umiestnenie celého fondu rodovej knižnice s prihliadnutím na tematické okruhy, ktorý dodnes nebol porušený. Zmenou spoločenského priestoru z galérie na knižnicu, naďalej pretrvala jeho funkcia miesta reprezentatívneho charakteru, aj keď zameraná na iný typ rodovej tradície – budovanie historickej pamäti na základe vzdelania a individuálneho štúdia.

² Identifikácia konvolútov a vyčíslenie príväzkov je predmetom odborného spracovania fondu knižnice. Pôvodný knižničný fond nie je do dnešnej doby evidovaný v plnom rozsahu – akvizíciami doň pribúdajú knižničné jednotky z pôvodnej pozostalosti po rodine Andrásy, ktorá sa v kaštieli zachovala. Neevidovaných je približne 1 000 exemplárov tlače.

³ Slovenské národné múzeum – Múzeum Betliar spravuje kaštieľ v Betliari, hrad Krásnu Hôrku a Mauzóleum Andrásyovcov v Krásnohorskom Podhradí. Vo svojich zbierkach eviduje takmer 29 000 zbierkových predmetov pochádzajúcich z pozostalosti po rodine Andrásy.

⁴ Slovenské národné múzeum – Múzeum Betliar, hrad Krásna Hôrka, fond KKH.

Obr. 1 Interiér knižnice Andrassyovcov v betliarskom kaštieli
Téma exlibrisu a vlastníckych knižných značiek

S problematikou šľachtickej knižnice nami sledovaného rodu a jej „historického“⁵ knižničného fondu sa v historiografii a odbornej spisbe stretávame pomerne často. Vo väčšine prípadov sa však poznatky o jej počiatkoch, formovaní a fonde zužujú na strohé popisné a z pohľadu metodológie na pozitivisticky koncipované syntézy. Väčšia časť z nich bola publikovaná v súhrnnej župnej monografii S. Borovszkého⁶ a neskorších monografiách o betliarskom kaštieli a rodine Andrassyovcov⁷ alebo starších prácach Š. Pasiara o vývoji knižníc na území dnešného Slovenska.⁸ Medzi novšie príspevky patrí prehľad o knižnici a obsahovej skladbe jej fondu od A. Klimekovej v *Sprievodcovi po historických knižniciach na Slovensku*.⁹ Spracovaniu knižničného fondu v súvislosti s inštitucionalizáciou múzea po roku 1945 venovala pozornosť K. Bányászová (rod.

⁵ Fond knižnice nie je vyhlásený za súčasť Ústrednej evidencie historických knižničných dokumentov a historických knižničných fondov SNK.

⁶ BOROVSZKY, Samu. *Magyarország vármegyei és városai: Gömör-Kishont vármegye*. Budapest: Apollo irodalmi társaság, 1909, 677 s.

⁷ BASICS, Beatrix a JÚLIUS BARCZI. *Betlér és az Andrassyak*. Budapest: Martin Opitz Kiadó, 2022, 273 s.; predtým GYÖRGY, Tibor a Dalibor KUSÁK. *Krásna Hôrka a Betliar*. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 1985, 136 s.

⁸ PASIAR, Štefan. *Dejiny knižníc na Slovensku*. Bratislava: SPN, 1977, 476 s.

⁹ KLIMEKOVÁ, Agáta. Historická knižnica Múzea Betliar. In: SABOV, Peter a kol. *Sprievodca po historických knižniciach na Slovensku*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2001, 164 s.

Takácsová), ktorá publikovala parciálne témy výskumu fondu knižnice formou štúdií,¹⁰ podobne ako L. Bischof.¹¹

Problematike vlastníkov kníh, ich vzťahov a akvizíciám bola venovaná len minimálna pozornosť. Počas 70. rokov 20. storočia bol spracovaním časti knižnice poverený G. Erdélyi, ktorý vo svojich rukopisných poznámkach zaznamenal (okrem iného) i exlibrisy, no väčšiu pozornosť im nevenoval.¹² Dôraz na exlibris a supralibros, ako aj ďalšie nájdené a identifikované knižné značky v súvislostiach s nadobúdaním kníh Andrásyovcami načrtol M. Molnár v popularizačnom článku,¹³ ako aj príspevku venovanom teologickej literatúre.¹⁴ V súčasnosti je výskum v rámci fondu zameraný na vybranú tému jeho genézy v širších kultúrnych súvislostiach, ktoré vytvárajú ucelený pohľad na rod Andrásyovcov – ich verejné pôsobenie, ako aj každodenný život.

Pramenná základňa výskumu fondu knižnice – možnosti a limity

Problematika „exlibrisu“ v slovenskej knihovníckej, umenovednej a historickej spisbe neraz naráža na limity alebo je jej výskum determinovaný materiálno-technickými možnosťami knižníc, pamäťových a kultúrnych inštitúcií.

V súvislosti so spracovávaním tlačí a rukopisov knižnice Andrásyovcov sa stali knižné značky jedným – a v mnohých prípadoch jediným – vodítkom k získavaniu predstavy o obsahovej a kvantitatívnej podobe osobných knižničných fondov jednotlivých členov rodu Andrásy kreovaných od prvej polovice 18. do takmer polovice 20. storočia.

Vo fonde knižnice bolo doposiaľ zaznamenaných 35 grafických/typografických exlibrisov, viac ako 150 rukopisných exlibrisov (rôznych typov a foriem), ako aj rukopisných posesorských záznamov, dedikácií a v neposlednom rade supralibrosov, ktorých sa na väzbách zachovalo takmer 20. Vlastnícke knižné značky indikujú, že Andrásyovci poznali knižný trh a svoje akvizície prijímali z pôvodných fondov šľachtických knižníc, knižníc cirkevných inštitúcií (kláštorov, kapitúl), európskych a uhorských vzdelancov, ako aj vedeckých inštitúcií.

¹⁰ TAKÁCSOVÁ, Katarína. Inkunábuly v zbierkach SNM – Múzea Betliar. In: M. DOMENOVÁ, ed. *Z dejín knižnej kultúry východného Slovenska II*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2011, s. 7-23.

¹¹ BISCHOF, Lenka. Staré tlače v zbierkach SNM – Múzea Betliar (16. storočie – I. časť). In: M. DOMENOVÁ, ed. *Z dejín knižnej kultúry východného Slovenska IV*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2013, s. 7-35.; BISCHOF, Lenka. Postinkunábuly v zbierkach Slovenského národného múzea – Múzea Betliar. In: M. DOMENOVÁ, ed. *Z dejín knižnej kultúry východného Slovenska II*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2011, s. 24-50.; BISCHOF, Lenka. Dámske časopisy a magazíny o kultúre, umení a móde v zbierkach SNM – Múzea Betliar. In: M. DOMENOVÁ, ed. *Z dejín knižnej kultúry východného Slovenska I*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2009, s. 130-141.

¹² Archív SNM, pobočka v SNM – Múzeu Betliar, fond Slovenské národné múzeum – Múzeum Betliar (1945 – 1996), *Pasportizačná správa o historickej knižnici kaštiela Betliar*, 1986, 4 s.

¹³ MOLNÁR, Matúš. Kultúra na panstvách, knižnice v kaštieloch: Členovia rodu ako nositelia a mecenáši vzdelanosti – na príklade nielen betliarskej knižnice. In: *Historická revue*. Roč. XXXIV, 2023, č. 12, s. 34-37.

¹⁴ MOLNÁR, Matúš. Náboženské presvedčenie jednotlivých členov rodu Andrásy – odraz konfesionality vo fonde šľachtickej knižnice. In: M. DOMENOVÁ, ed. *Liber – verbum – monumentumque III. (duchovná kultúra a konfesionalita v dejinách)*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2020, s. 68-79.

Medzi najstaršie známe súpisy patrí inventárny zoznam knižnice Antona Andrásyho (1739 – 1799) – rožňavského biskupa. Pochádza z roku 1799 a bol spísaný tesne po jeho smrti.¹⁵ Antonova bibliotéka bola pôvodne umiestnená v priestoroch biskupskej rezidencie. Po Antonovej smrti sa stala súčasťou ním založenej biskupskej knižnice v Rožňave. Z konca 18. storočia sa zachoval – pre výskum fondu knižnice zásadný – katalóg tlačí Leopolda Andrásyho (1765 – 1824).¹⁶

Okrem spomínaných, absentujú akékoľvek priame archívne dokumenty o existencii knižníc a inventárne súpisy do obdobia začiatku 19. storočia. Z tohto obdobia sa zachoval katalóg knižnice Štefana III. Andrásyho (1731 – 1812) obsahujúcej 526 zväzkov uchovaných na hrade Krásna Hôrka in (...) *quatuor Armariis*.¹⁷ Štefanova knižnica sa pravdepodobne po roku 1805 rozrástla o 611 zväzkov pochádzajúcich z pozostalosti košického lekára Friedricha Jakuba Fukera (1749 – 1805), ktorú mal vo svojom sídle Tállya¹⁸ (dn. Maďarsko).¹⁹

Leopold Andrásy

Pre sledovanie vybranej tematiky je zásadnou osobná knižnica Leopolda Andrásyho. Jeho bibliofilskými aktivitami môžeme vymedziť chronologický rámec genézy knižnice. V konečnom dôsledku sa práve Leopoldov knižný fond stal základom knižnice, ktorej obsah sa zachoval dodnes.

Najstarší zaznamenaný vlastnícky záznam Leopolda pochádza z obdobia jeho štúdia v podobe *Com: Leopoldi Andrasy* na oriezke učebnice algebry a geometrie, ktorý je datovaný rokom 1781.²⁰ Už v tomto období možno predpokladať existenciu základov jeho knižnice, čo je prirodzeným javom v kruhoch šľachty. Zaznamenaný je tiež rukopisný záznam v podobe *Illustriss[imo] D[omi]no Comiti Lepoldo Andrassy p. p. s.*. Leopoldova knižná značka sa neskôr vyvinula do podoby iniciálového exlibrisu C[omes] L[eopoldus] A[ndrassy] a ustálila sa, čoho dôkazom je 865 zväzkov nesúcich jeho vlastnícku značku (vo viac-menej unifikovanej forme *CLA / C.L.A. / CLA* v jednoduchom linkovom ráme).

Po službe v armáde sa Leopold v roku 1792 natrvalo usadil na svojom betliarskom majetku. Okrem zveľadovania svojho panstva sa venoval rôznym aktivitám – bol členom slobodomurárskej lôže, banským radcom a správcom kremnických baní, vlastnil zbier-

¹⁵ Archív SNM, pobočka v SNM – Múzeu Betliar, fond rodiny Andrásy, *Inventarium Librorum*, In *Bibliotheca Ill[ustriss]mi Domini L. B. Antonii quodam Andrassy & Ep[iscop]i Rosnaviensis repertorium*, 1799, sine sign.

¹⁶ Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v Košiciach, pracovisko Archív Rožňava, fond Andrásy – Betliar, šk. 44, sine fasc., Knižnica Betliar, *Catalogus Derer in der Hoch-Gräfllich Leopold Andrasischen Bibliothek zü Bethlier* (...).

¹⁷ Archív SNM, pobočka v SNM – Múzeu Betliar, fond rodiny Andrásy, *Conscriptio Librorum Bibliothecae Illustrissimi Liberi Baronis Stephani Junioris Andrassy de Csik Szent Király, Arcis Kraszna Horka, nec non in Dominiis Csetnek, Monak Hæreditarii* (...) in *Arce sua hæreditaria Kraszna Horka* (...), sine sign.

¹⁸ Archív SNM, pobočka v SNM – Múzeu Betliar, fond rodiny Andrásy, [Katalóg kníh] *Ex Bibliotheca pie defuncti Medici Fuker, Tályam exmissus, sequentes Excellentissimi Comitiss Stephani Andrassy, eidem Medico pro usu concessos recepi Libros*, sine sign.

¹⁹ MOLNÁR, odk. 13, s. 37.

²⁰ [Základy algebry a geometrie], s. I., s. t., [18. st.]. Slovenské národné múzeum – Múzeum Betliar, kaštieľ Betliar, fond HK. Prírastkové číslo: 2018/00201, Evidenčné číslo: HK 14187.

ku mincí, herbárov, minerálov a podnikal študijné cesty po krajinách západnej a južnej Európy. Diapazón jeho činností odzrkadľovala skladba súkromnej knižnice. V roku 1794/1795 vznikol zrejme prvý a dodnes jediný známy exemplár súpisu Leopoldovej knižnice.²¹ Obsahuje 808 zväzkov tlačí z obdobia 16. až 18. storočia, rozdelených do tematických celkov: divadelné hry, diela nemeckých básnikov a prozaikov, súborné vydania viedenskej Land-Bibliothek, latinská poézia, historické, geografické, právnické, filozofické a medicínske práce, ako aj knihy o metalurgii, ekonomike, politike a matematike. V katalógu sa nachádzajú aj romány, periodiká, lingvistické monografie a slovníky, no tiež diela pojednávajúce o mágii.²²

Obr. 2. F. Constant Scheman – I. Marchand: Gróf Leopold Andrásy, okolo 1810

Obr. 3. Rukopisný iniciálový exlibris Leopolda Andrásyho

²¹ ŠAKE RV, odk. 16.

²² ŠAKE RV, odk. 16.

Knižnica Gemerského seniorátu evanjelickej a. v. cirkvi na panstve Leopolda Andrásyho

Leopold Andrásy uzavrel v roku 1811 s predstaviteľmi Gemerského seniorátu vtedajšej evanjelickej a. v. cirkvi predbežnú dohodu o premiestnení seniorátnej knižnice zo Štítnika do Betliara. Seniorát ubezpečoval o jej vhodnom uložení, spravovaní a zároveň sprístupnení.²³ Leopold sa pre ňu rozhodol postaviť účelovú klasicistickú budovu v blízkosti betliarskeho kaštieľa. Plán vznikol už krátko po prvých vzájomných rokovaníach v roku 1812. Počas nasledujúcich rokov 1813 až 1814 prebiehali stavebné práce.²⁴ Po dlhom rozhodovaní bola 20. februára 1815 prijatá dohoda podpísaná medzi seniorátom a Jozefom, Karolom, ako aj Leopoldom Andrásyom.²⁵

V priebehu roka bol vyhotovený zoznam kníh seniorátnej knižnice, ktoré boli premiestnené zo sakristie kostola v Štítniku na betliarske panstvo.²⁶ Dňa 26. júna 1816 bola knižnica slávnostne otvorená gemerským seniorom Pavlom Valaským (1742 – 1824).²⁷ Knižnica gemerského seniorátu bola druhou – v Leopoldovom sídle spravovanou – bibliotékou. Jej premiestnenie v Betliari však nebolo trvalé. Už z roku 1819 pochádzajú zmienky o vrátení fondu seniorátnej knižnice do Štítnika.²⁸

Knižnica bez súpisu

Explicitne identifikovaný exlibris Leopolda Andrásyho nám v prípade absencie súpisov z neskoršieho obdobia umožňuje rekonštrukciu približného rozsahu knižného fondu. Po vzniku nám známeho súpisu²⁹ odišiel Leopold Andrásy v roku 1795 na študijnú cestu do Talianska a Anglicka.³⁰ Po svojom návrate získaval ďalšie diela odbornej literatúry, beletrie a medzi jeho zvlášť hodnotné akvizície patrila prvotlač *Navis stultifera* z roku 1497 od Sebastiana Brandta.³¹ Väzba inkunábuly s dvoma postinkunábulami v jednom konvolúte bola označená Leopoldovým exlibrisom.

Gróf Leopold zdedil (priamo či nepriamo) viacero kníh. V prípade dobovo žiadaných diel, napr. *Velkého atlasu sveta* od Johanna Baptistu Homanna je na základe exlibrisov možné rekonštruovať mobilitu tlače a chronologicky aj jej recipientov. Na prednom prí-

²³ ŠAKE RV, odk. 16, fol. 1.

²⁴ Archív SNM, pobočka v SNM – Múzeu Betliar, fond Slovenské národné múzeum – Múzeum Betliar (1996 –), ALFÖLDY, Gábor. *Betliar – Park kaštieľa Andrásyovcov* (výskum), 2021, s. 268.

²⁵ ŠAKE RV, odk. 16, fol. 2.

²⁶ Archív Cirkevného zboru Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku Štítnik, *Catalogus Librorum Bibliothecæ Senioratus Aug. Conf. Addictorum Gömöriensis in Betler depositæ confectus Anno 1815. opera Ladislai Bartholomæides*, 1815 sine sign.

²⁷ WALLASZKY, Paulus. *Oratio inauguralis Bibliothecæ Senioratus Evangelici Gömöriensis, dicata honori Illustrissimi Domini Domini Leopoldi e Comitibus Andrásii de Szent Király et Krasznahorka, Sacræ Cæsareo Regiæ Apostolicæ Majestatis Camerario; scripta et in splendidissima Panegyri dicta Die 26 Junii Anno MDCCCXVI Betlérini, a Paulo Wallaszky, ejusdem Senioratus Seniore, et Ecclesiæ Oppidi Jolsva V. D. Ministro*. Cassoviæ: Typis Stephanus Ellinger, [1816]. 57 s.

²⁸ Archív Cirkevného zboru Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku Štítnik, *Assignatia*, šk. 4/A, inv. č. 92.

²⁹ Súpis z roku 1794/1795.

³⁰ Archív SNM, pobočka v SNM – Múzeu Betliar, fond rodiny Andrásy, [Cestovný denník Leopolda Andrásyho], sine sign.; [Cestovné povolenie Leopolda Andrásyho], sine sign.

³¹ BRAND, Sebastian. *Navis stultifera*. [Bazilej]: Nicolaus Lamparter, 1496/(1497). Slovenské národné múzeum – Múzeum Betliar, kaštieľ Betliar, fond HK. Prírastkové číslo: 2018/00269, Evidenčné číslo: HK 14230/I.

došti sa zachoval tlačenný heraldický exlibris Pavla II. Balassu (okolo 1700 – 1771).³²[4] Alžbeta Balassová (okolo 1700 – 1742), manželka Jozefa I. Andrásyho (okolo 1692 – 1736) bola jeho sestrou a zrejme ona sa zaslúžila o prínos do knižnice manžela, ktorý na prídoštie pripísal *Ex libris Co[m]it[is] Josephi Andrásy*. Napokon sa (podobne ako ďalších 5 zväzkov, z ktorých 3 pochádzali dokonca od Pavla I. Balassu³³) stali súčasťou Leopoldovej zbierky.³⁴

Obr. 4. Typografický exlibris Pavla II. Balassu

³² Viac o Pavlovi II. Balassovi: KONCZ, Erik. K životu grófa Pavla II. Balassu a jeho syna Jána. In: O. BODOROVÁ, ed. *Gemer – Malohont: Zborník Gemersko-malohontského múzea v Rimavskej Sobote 16*. Rimavská Sobota: Gemersko-malohontské múzeum, 2020, s. 102-110.

³³ Na základe rukopisného exlibrisu *Paul/Pauli Balassa* (1664).

³⁴ HOMANN, Johann Baptist. *Grosser Atlas Uber die Gantze Welt. I.,II. theil*. Nürnberg: In Verlegung des Auctoris, Gedruckt bey Johann Ernst Adelbulner, MDCCXXXI. [= 1731]. Slovenské národné múzeum – Múzeum Betliar, kaštieľ Betliar, fond HK. Prírastkové číslo: 2018/00297, 2018/00298, Evidenčné číslo: HK 14292, HK 14293.

Osobné bibliotéky členov rodu a príbuzných

Pri pokuse o rekonštrukciu knižničných fondov rozrastajúcich sa vďaka akvizíciám musíme zohľadniť viacero faktorov a možností samotného recipienta – jeho záujmy, spoločenský status, kariéru, obdobie pôsobenia či v neposlednom rade náboženskú príslušnosť.

Pri predmetnom výskume sme pracovali premisou existencie osobných knižníc už od skoršieho obdobia. Vzhľadom na spoločenský status Andrásyovcov v rámci Uhorska, ktorý bol podmienený postupným získavaním titulatur od 17. storočia, možno vysloviť hypotézu o knižnici jestvujúcej na dedičnom hrade Krásna Hôrka však až na sklonku 17. storočia.³⁵ Podporuje ju pôsobenie Mikuláša I. Andrásyho (? – 1686) ako gemerského župana, ktorý si za sídlo kongregácií zvolil svoj dedičný hrad. Na rovnakom poste pôsobil aj jeho syn Peter II. (1659 – 1714), ktorý sa zúčastnil korunovácie Karola VI. v roku 1712.³⁶ O kultúrny rozmach nielen na svojich panstvách sa najmä v prvej polovici 18. storočia postaral František Andrásy (okolo 1690 – 1759).³⁷ Pravdepodobne z konca 17. storočia pochádza rukopisný provenienčný záznam *Inscriptus* [in] *Catalogo Arcis Kraĕjna Horcka* na titulnom liste prvej z konvolútu tlačí.³⁸ Katalóg, na ktorý odkazuje, považujeme za deperditum.

Exlibrisy a ani rukopisné záznamy majiteľov kníh z radov členov rodu sa nám však z tohto obdobia nezachovali. Zrejším dedením sa však do betliarskej, z pôvodnej hradnej knižnice, dostal vzácny a doposiaľ jediný identifikovaný zväzok rukopisu, ktorý bol dedikovaný v roku 1739 Františkovi Andrásyemu – dielo Johanna Hallera s názvom *Duchovný protijed na šíriaci sa mor*.³⁹ Vzácne dochovaným je jednoduchý iniciálový supralibros Františka Andrásyho v podobe FA // MM 1739.[5]

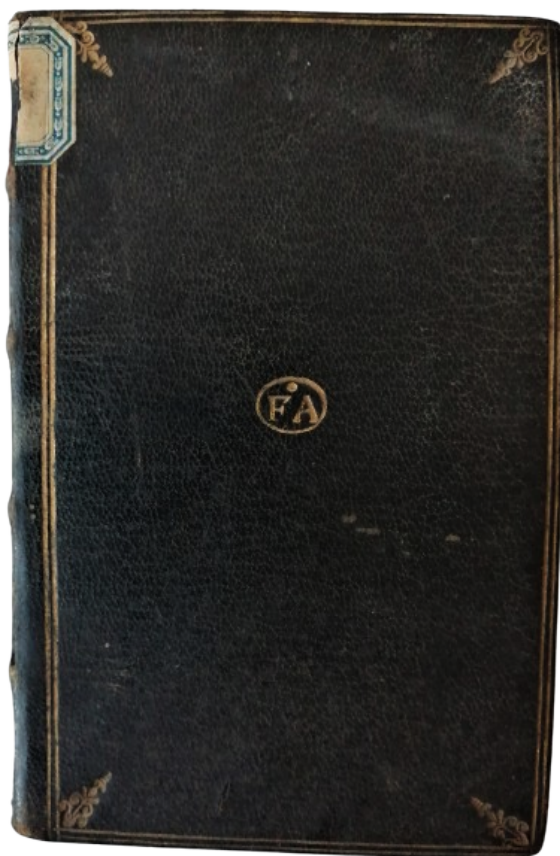
³⁵ JANURA, Tomáš. Hrad Krásna Hôrka z pohľadu historického vývoja. In: DUCHOŇOVÁ, Diana a Anna FUNDÁRKOVÁ, eds. *Hrady a hradné panstvá na Slovensku: Dejiny, majitelia, prostredie*. Bratislava: Veda, Historický ústav SAV: Veda, 2016, s. 93-96.

³⁶ PÁLFFY, Géza. Korunovačné zástavy krajín Uhorskej koruny od neskorého stredoveku do začiatku 20. storočia. In: K. KUČEROVÁ BODNÁROVÁ, ed. *Ročenka Slovenskej národnej galérie v Bratislave – Galéria 2011*. Roč. 12. Bratislava: Slovenská národná galéria v Bratislave, 2011, s. 22.

³⁷ BARCZI, Július. In Arce Krasnahorka – Príbeh zbierok Andrásyovcov z tereziánskeho obdobia. In: J. BARCZI, ed. *Mária Terézia – Kráľovná a jej doba v zbierkach Andrásyovcov*. Betliar: SNM – Múzeum Betliar, 2018, s. 27-43.

³⁸ Rukopisný provenienčný záznam sa nachádza na zl. [A]/1r; KAPY, Andreas. *Epicedia Qvæ In Moestissimvm Et Luctuosissimvm Decessvm, Nobilis, Generosi Et Egregii Viri, Domini Georgii Kapy de eadem, &c. qui post varios bellorum tumultus per Hungariam felicissimè gestos, Die 26. Mensis Octobris, Anno 1601. maximo suorum dolore & luctu placidissimè in Christo obdormiuit (...)*. Viennæ Avstriae: Ex Officina Typographica Leonhardi Formicæ, [1601]. Slovenské národné múzeum – Múzeum Betliar, hrad Krásna Hôrka, fond KKH. Prírastkové číslo: H0000/00482, Evidenčné číslo: KKH 00002/1.

³⁹ HALLER, Ioannes. *Ant[.]dotu[m] spirituale. contra grassantis pestilentie malum publicæ Fidelium Devotioni p[ro]positum, sive Breve Exercitv[s]. Complectens inse diversas preces, ad placandam iram Divina[s] idoneas; Orationes, Psalmos, et Hymnos, tam de B. V. M. qvàm de aliis SS. adversùs epidemicam luem Patronis*. Rosnavia, 1739. Slovenské národné múzeum – Múzeum Betliar, kaštieľ Betliar, fond HK. Prírastkové číslo: 2018/00268, Evidenčné číslo: HK 14257. Fol. 1r - dedikácia: *Nunc autem privatæ pietati / Ill[.]ustriss[.] mo D[omi]no Francis: András[.] / LB. de Csik-Sz.-Király, descriptum. // Rosnavia. die 6. Martii. A[nn]o 1739*. Na prednom prídošti sa nachádza rukopisný iniciálový exlibris Leopolda Andrásyho CLA v jednoduchom linkovom ráme. Predná knižná doska nesie iniciálový supralibros Františka Andrásyho FA (identifikácia na základe dedikácie nachádzajúcej sa na titulnom liste) a zadná knižná doska iniciály a datovanie MM 1739.

Obr. 5. Supralibros Františka Andrásyho, 1739

V 19. storočí narastal počet typovo jednoduchších foriem exlibrisov členov rodiny. Do oblúby sa dostala výroba typárií s jednoduchým nápisom – menom vlastníka alebo viac či menej ozdobné formy v podobe iniciál mena s grófskou korunkou (i bez nej). Karol III. Andrásy (1792 – 1845), ktorý podnikal v oblasti baníctva a najmä hutníctva sa zaslúžil o modernizáciu uhorského železiarstva. Na Gemeri vlastnil viacero podnikov. V kaštieli vo Vlachove, ktorý si zvolil za svoje sídlo, mal nepochybne knižnicu. Jej jednotliviny sú identifikovateľné na základe subtílnych odtlačkov pečiatky s monogramom A a grófskou korunkou, ktorú používal ako svoju knižnú značku spolu s príspevkami svojho mena C[omes] C[arolus] A[ndrásy] s vročením i bez vročenia.⁴⁰ Časť Karolovej bibliotéky zdedil jeho najstarší syn Emanuel I. Andrásy, ktorý získal aj knihy po svojej matke Etele Szapáry (1798 – 1876) opatrené rukopisnými značkami, ale aj monogramovou pečiatkou AA (s grófskou)⁴¹ korunkou a starom otcovi Petrovi Szapárym, ktorý na označenie kníh používal pečiatku s nápisom *C. P. Szapáry*. Zaznamenané sú aj jeho rukopisné posesorské značky *Szapáry*, *Petri Szapary* alebo *A l'usage du Comte Pierre Szá-*

⁴⁰ Identifikovaných 19 odtlačkov pečiatok.

⁴¹ Adelaide/Adelheid Andrásy.

páry. Jeho rozsiahla knižnica bola až do roku 1945 umiestnená v humenskom kaštieli,⁴² no viacero titulov sa dostalo do správy betliarskej knižnice. V jej fonde sa nachádza doposiaľ identifikovaných 9 zväzkov z pôvodnej knižnice Petra Szapáryho, 7 zväzkov jeho manželky signovaných exlibrisom v podobe odtlačku typára.

Obr. 6. Heraldický exlibris používaný pravdepodobne Petrom Szapárom

V Betliari sa napokon sústredila rozsiahla knižnica Emanuela I. Andrássyho, ktorej možno udeliť prívlastok rodová. Okrem toho mal gróf knižnice vo svojich ďalších sídlach – v kaštieli v Parchovanoch, ktorý dal postaviť v polovici 19. storočia v neogotickom slohu⁴³ a vo Vinosadoch (býv. Malé trnie – Trlinok).⁴⁴ Železný gróf, ako Emanuel I. prezývali, používal pečiatkový exlibris v podobe ligatúry iniciál AM⁴⁵ s grófskou korunkou v oválnom ráme a pravdepodobne používal aj iniciálovú značku A. E. v oválnom linkovom ráme.

⁴² GABRIKOVÁ, Alžbeta. K výskumu torza andrássyovskej knižnice v Humennom. In: M. DOMENOVÁ, ed. *Knižnice, knihovníctvo a knižná kultúra v minulosti, súčasnosti a budúcnosti*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2018, s. 129-139.

⁴³ Archív SNM, pobočka v SNM – Múzeu Betliar, fond rodiny Andrássy, *A parnói kastélybeli könyvtár Catalogusa*, 1889, sine sign.

⁴⁴ S určitostou musel mať knižnicu aj vo svojom zimnom paláci v Budapešti, o tom ale vlastnícke značky nevytvádzajú.

⁴⁵ Manó – maďarský ekvivalent mena Emanuel.

Gróf Emanuel bol dokonca literárne činným. Svoju cestu na ďaleký východ, na ktorú sa vydal v roku 1849 opísal v cestopise s názvom *Cesty vo východnej Indii*.⁴⁶

V čase pôsobenia Gejzu I. Andrássyho (1856 – 1938) sa fond knižnice dostal do interiéru betliarskeho kaštieľa. Gróf bol všestrannou osobnosťou. Okrem politických a hospodárskych aktivít sa venoval aj tým voľnočasovým. Medzi ne, ako ukazuje fond knižníc v jeho sídlach, patrila aj bibliofília. V čase jeho pôsobenia vznikli nové typáriá exlibrisov knižníc v Betliari⁴⁷[7] a Vinosadoch (Trlinku),⁴⁸ ktoré používal aj jeho syn Emanuel II. (1892 – 1953) do 40. rokov 20. storočia, doplnené o rukopisnú vlastnú značku AM (často s vročením).

Manželstvo medzi Gejzom I. Andrássym a Eleonórou Kaunitz (1862 – 1936) z významného šľachtického rodu, ktorý mal svoju majetkovú doménu v Čechách a na Morave, zabezpečilo rozsiahly kultúrny a majetkový transfer. Zo zámku v Slavkove u Brna si Eleonóra do betliarskeho sídla priniesla niekoľko kusov nábytku, napoleoniká, fotografie či knihy. Značila ich svojim rukopisným exlibrisom, ktorý sa zachoval vo viacerých variantoch. Najčastejšie sa však Eleonóra podpisovala ako *Dada*.

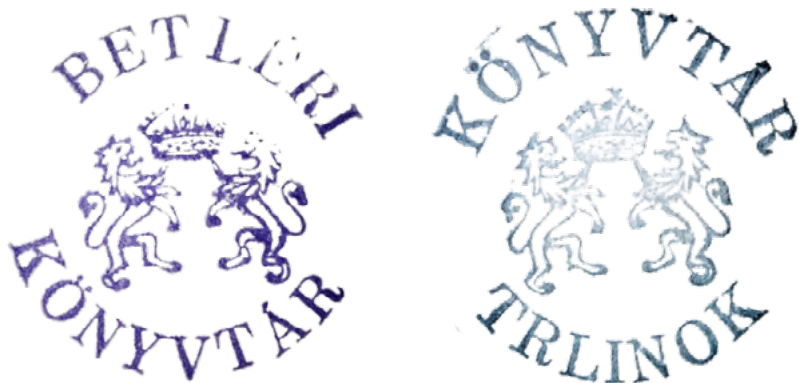
Medzi najmladšie exlibrisy patrí grafický exlibris, ktorého používanie je stotožnené s Ilonou Andrássyovou (1917 – 1990). Patrila k poslednej generácii, ktorá obývala kaštieľ v Betliari do roku 1944, keď jej rodičia Emanuel II. a Mária Chołoniewska-Myszka (1892 – 1975) spolu s jej mladším bratom Gejzom II. (1920 – 1997) emigrovali do Vaduzu v Lichtenštajnsku k Emanuelovej sestre Márii Liechtenstein (1886 – 1961). Z Iloninej knižnice sa zachovala najmä krásna literatúra, keďže v Betliari prežila svoje detstvo a mladosť. Medzi bibliofilské exempláre z jej knižnice patrí *Kniha hodínok Ilony Andrássyovej*⁴⁹ – iluminovaný neskorostredoveký kódex, ktorý sa radí medzi najpozoruhodnejšie predmety zbierkového fondu Slovenského národného múzea – Múzea Betliar. K jeho objavu došlo v roku 2016, keď bol nájdený medzi listami, albumami známok a ďalšími dokumentmi v zásuvke desaťročia zatvorenej komody. Súkromné predmety, ktoré sa v nej nachádzali, ako aj samotná dedikácia v kódexe napovedali, že jej poslednou majiteľkou bola Ilona Andrássyová.

⁴⁶ ANDRÁSSY, Manó. *Utazás Kelet – Indiákon. Ceylon, Java, Khina, Bengál*. Pest: Emich G. Könyvnyomdája, 1853. Slovenské národné múzeum – Múzeum Betliar, kaštieľ Betliar, fond HK. Prírastkové číslo: K0000/00128, Evidenčné číslo: HK 00128.

⁴⁷ Kruhové pečatidlo s ústredným heraldickým motívom a majuskulným kruhopisom *Betleri // könyvtár* alebo *Domaene Betliar*.

⁴⁸ Kruhové pečatidlo s ústredným heraldickým motívom a majuskulným kruhopisom *Könyvtár // Trlinok*.

⁴⁹ [VRELANT, Willem]. *Kniha Hodínok grófký Ilony Andrássyovej*. [Brugy], 1460 – 1480. Slovenské národné múzeum – Múzeum Betliar, kaštieľ Betliar, fond HK. Prírastkové číslo: K0000/00128, Evidenčné číslo: HK 00128.

Obr. 7. Exlibris knižníc Andrásyovcov v Betliari a Trlinku

Fragmenty knižníc

Na základe cielavedomej zberateľskej činnosti Andrásyovcov sa súčasťou betliarskej knižnice v priebehu 19. storočia stávali jednotliviny rôznych európskych – najmä nemeckých a uhorských knižníc. Často sa stretávame s početne zastúpenými tlačnými exlibrismi, ktorých používateľ nie je doposiaľ (vzhľadom na stav výskumu) identifikovaný. Predmetné exlibrisy sú evidentne rovnakej – nemeckej alebo uhorskej proveniencie. Nachádzame medzi nimi heraldický exlibris v podobe štítu s heraldickou kompozíciou s motívom sv. Juraja a nad ňou nápis *Für Chte Gott thVe Recht scheue nieManD*, nachádzajúci sa na 103 zväzkoch alebo medirytinový exlibris pravdepodobne z prelomu 18. a 19. storočia s architektonickou kompozíciou a nápisom *I. B. Luz // Wien*, ktorým je označených 80 zväzkov kníh.

Zaujímavým zistením pri spracovaní fondu rodovej knižnice Andrásyovcov bola identifikácia knižnej značky Antona Fuggera (1552 – 1616). Väzba s datovaným heraldickým supralibrosom sa do knižnice dostala pravdepodobne až v priebehu 19. storočia prostredníctvom grófy Gabriely Pálffyovej (1833 – 1914), manželky Emanuela I. Andrásyho. Na koženom pokryve prednej a zadnej knižnej dosky sa v kružbe nad rodovým erbom nachádza nápis *Anthoni Fvgger 1586*. Kniha pochádza z knižnice vnuka známeho podnikateľa Antona Fuggera st. (1493 – 1560).⁵⁰ Staršia literatúra udáva, že vnučka Antona Fuggera st. Mária Magdaléna Fuggerová nechala všetky knihy starootcovej knižnice previazať do unifikovanej väzby na jeho počesť a pamiatku 25 rokov po jeho smrti.⁵¹

Jedným z najrozsiahlejších súborov kníh získaných Leopoldom Andrásyom je časť fondu košickej rodiny Fukerovcov.⁵² Na prídoštiach predmetných kníh sa nachádza ty-

⁵⁰ JANKOVIČ, Lubomír. *Exlibris a supralibros na Slovensku v 16. – 19. storočí*. Martin: Matica slovenská, 2004, s. 68-69.

⁵¹ FRIMMOVÁ, Eva. Fuggerovsko-Pálffyovská knižnica v kultúrno-historických súvislostiach. In: FUNDÁRKOVÁ, Anna a Géza PÁLFFY, eds. *Pálffyovci v novoveku – vzostup významného uhorského šľachtického rodu. Zborník z vedeckej konferencie Bratislava 20. mája 2003*. Bratislava, Budapešť: Spoločnosť Pro História, Academic Electronic Press, 2003, s. 122.

⁵² Identifikovaných 37 exemplárov tlačí.

pografický exlibris s majuskulným nápisom *Ex Bibliotheca / Fvkeriana / Cassoviae* [8] a vo viacerých prípadoch s prípisom rukopisného exlibrisu Eliáša Fukera alebo už spomínaného Jakuba Friedricha Fukera, lekára a prírodovedca, ktorý absolvoval štúdium medicíny na Trnavskej univerzite.⁵³ Z rukopisných prípisov sa dokonca dozvedáme o knižných daroch pravdepodobne Eliáša Fukera, košického lekárnika, mestskej lekárskej knižnici.⁵⁴

Obr. 8. Exlibris knižnice Fukerovcov

Od obdobia založenia základov knižnice, získavali členovia rodu tlače akvizíciami z knižníc vzdelancov a bibliofilov, akým bol Zachariáš Konrád Uffenbach (1683 – 1734), ktorého knižnica vo Frankfurte nad Mohanom obsahujúca okolo 40 000 kníh bola jednou z najväčších tej doby.⁵⁵ Spomedzi grafických vyniká exlibris lekára a botanika Johanna Heinricha Burckharda (1676 – 1738),⁵⁶ grófa Wolfganga Christoha Uiberackera (1736 – 1801),⁵⁷ osvietenského nemeckého štátnika a historika Heinricha von Büna (1743 – 1821) či Franza Ehrenreicha von Trauttsmandorf (1662 – 1719) a ďalších európskych, ako aj uhorských vzdelancov či bibliofilov.

Téma exlibrisu v šľachtickej knižnici Andrásyovcov bola doposiaľ nereflektovanou, i keď neodmysliteľnou súčasťou jej komplexného výskumu. Zastúpenie vlastníckych knižných značiek v jednej z najrozsiahlejších knižníc svojho druhu, ktorá sa zachovala na území dnešného Slovenska, si vyžaduje pozornosť odbornej verejnosti. Primárny výstup výskumu v podobe predloženého príspevku predstavuje základný náčrt problematiky na príklade andrásyovskej knižnice, ktorá je súčasťou širšie chápaných dejín knižného trhu a európskej knižnej kultúry.

⁵³ JANKOVIČ, odk. 50, s. 122-123.

⁵⁴ Slovenské národné múzeum – Múzeum Betliar, kaštieľ Betliar, fond HK.

⁵⁵ *Uffenbach, Zacharias Konrad von (1683 – 1734)* [online]. 2023 [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <https://kalliope-verbund.info/de/eac?eac.id=118803107>

⁵⁶ *Johann Heinrich Burckhard* [online]. 2024 [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG148764>

⁵⁷ *Allgemeine Deutsche Biographie*, 39 [online]. 1895 [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz83247.html?language=de>

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Pramene

Archív Cirkevného zboru Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku Štítnik, *Catalogus Librorum pro Bibliotheca I. & Venerabilis Senioratus Gömör*, 1812, sine sign.

Catalogus Librorum Bibliothecæ Senioratus Aug. Conf. Addictorum Gömöriensis in Betler depositæ confectus Anno 1815. opera Ladislai Bartholomæides, 1815 sine sign.

Assignatia, šk. 4/A, inv. č. 92.

Archív SNM, pobočka v SNM – Múzeu Betliar, fond rodiny Andrásy,

A parnói kastélybeli könyvtár Catalogusa, 1889, sine sign.

[Cestovný denník Leopolda Andrásyho], 1795, sine sign.

[Cestovné povolenie Leopolda Andrásyho], 1795, sine sign.

Conscriptio Librorum Bibliothecæ Illustrissimi Liberi Baronis Stephani Junioris Andrassy de Csik Szent Király, Arcis Kraszna Horka, nec non in Dominiis Csetnek, Monak Hæreditarii (...) in Arce sua hæreditaria Kraszna Horka (...), sine sign.

Inventarium Librorum, In Bibliotheca Ill[ustrissi]mi Domini L. B. Antonii quodam Andrásy & Ep[iscop]i Rosnaviensis repertorum, 1799, sine sign.

[Katalóg kníh] *Ex Bibliotheca pie defuncti Medici Fuker, Tályam exmissus, sequentes Excellentissimi Comitiss Stephani Andrásy, eidem Medico pro usu concessos recepti Libros, sine sign.*

Archív SNM, pobočka v SNM – Múzeu Betliar, fond Slovenské národné múzeum – Múzeum Betliar (1996 –), *Záznam z odbornej revízie zbierkových predmetov – fond historickej knižnice kaštiela Betliar, knižničný fond hradu Krásna Hôrka*, 2020.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Štátny archív v Košiciach, pracovisko Archív Rožňava, fond Andrásy – Betliar, šk. 44, sine fasc., Knižnica Betliar.

Slovenské národné múzeum – Múzeum Betliar, hrad Krásna Hôrka, fond KKH (Knižnica Krásna Hôrka).

Slovenské národné múzeum – Múzeum Betliar, kaštieľ Betliar, fond HK (Historická knižnica).

WALLASZKY, Paulus. *Oratio inauguralis Bibliothecæ Senioratus Evangelici Gömöriensis, dicata honori Illustrissimi Domini Domini Leopoldi e Comitibus Andrásy de Szent Király et Krasznahorka, Sacræ Cæsareo Regiæ Apostolicæ Majestatis Camerario; scripta et in splendidissima Panegyri dicta Die 26 Junii Anno MDCCCXVI Betlérini, a Paulo Wallaszky, ejusdem Senioratus Seniore, et Ecclesiæ Oppidi Jolsva V. D. Ministro. Cassoviæ: Typis Stephanus Ellinger, [1816].*

Literatúra

- Allgemeine Deutsche Biographie*, 39 [online]. 1895 [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz83247.html?language=de>
- BARCZI, Július. In Arce Krasnahorka – Príbeh zbierok Andrásyovcov z tereziánskeho obdobia. In: J. BARCZI, ed. *Mária Terézia – Kráľovná a jej doba v zbierkach Andrásyovcov*. Betliar: SNM – Múzeum Betliar, 2018, s. 27-43. ISBN 978-80-8060-426-4
- BASICS, Beatrix a Július BARCZI. *Betlér és az Andrásyok*. Budapest: Martin Opitz Kiadó, 2022, 273 s. ISBN 978-615-6388-02-5.
- BISCHOF, Lenka. Dámske časopisy a magazíny o kultúre, umení a móde v zbierkach SNM – Múzea Betliar. In: M. DOMENOVÁ, ed. *Z dejín knižnej kultúry východného Slovenska I*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2009, s. 130-141. ISBN 978-80-85734-77-5
- BISCHOF, Lenka. Postinkunábuly v zbierkach Slovenského národného múzea – Múzea Betliar. In: M. DOMENOVÁ, ed. *Z dejín knižnej kultúry východného Slovenska II*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2011, s. 24-50. ISBN 978-80-85734-89-8
- BISCHOF, Lenka. Staré tlače v zbierkach SNM – Múzea Betliar (16. storočie – I. časť). In: M. DOMENOVÁ, ed. *Z dejín knižnej kultúry východného Slovenska IV*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2013. ISBN 978-89614-04-2
- BOROVŠZKY, Samu. *Magyarország vármegyei és városai: Gömör-Kishont vármegye*. Budapest: Apollo irodalmi társaság, 1909.
- FRIMMOVÁ, Eva. Fuggerovsko-Pálfiiovská knižnica v kultúrno-historických súvislostiach. In: A. FUNDÁRKOVÁ a G. PÁLFFY, eds. *Pálfiovci v novoveku – vzostup významného uhorského šľachtického rodu*. Zborník z vedeckej konferencie Bratislava 20. mája 2003. Bratislava, Budapešť: Spoločnosť Pro História, Academic Electronic Press, 2003. ISBN 80-88880-55-6
- GABRÍKOVÁ, Alžbeta. K výskumu torza andrásyovskej knižnice v Humennom. In: M. DOMENOVÁ, ed. *Knižnice, knihovníctvo a knižná kultúra v minulosti, súčasnosti a budúcnosti*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2018. ISBN 978-80-89614-58-5
- GYÖRGY, Tibor a Dalibor KUSÁK. *Krásna Hôrka a Betliar*. Martin: Vydavateľstvo Osveta, 1985.
- JANKOVIČ, Ľubomír. *Exlibris a supralibros na Slovensku v 16. – 19. storočí*. Martin: Matica slovenská, 2004. ISBN 80-7090-739-8
- JANURA, Tomáš. Hrad Krásna Hôrka z pohľadu historického vývoja. In: D. DUCHOŇOVÁ a A. FUNDÁRKOVÁ, eds. *Hrady a hradné panstvá na Slovensku: Dejiny, majitelia, prostredie*. Bratislava: Veda, Historický ústav SAV, 2016. ISBN 978-80-224-1539-2
- Johann Heinrich Burckhard* [online]. 2024 [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <https://www.britishmuseum.org/collection/term/BIOG148764>
- KLIMEKOVÁ, Agáta. Historická knižnica Múzea Betliar. In: SABOV, Peter a kol. *Spríevodca po historických knižniciach na Slovensku*. Martin: Slovenská národná knižnica, 2001. ISBN 80-89023-10-X

KONCZ, Erik. K životu grófa Pavla II. Balassu a jeho syna Jána. In: O. BODOROVÁ, ed. *Gemer – Malohont: Zborník Gemersko-malohontského múzea v Rimavskej Sobote 16*. Rimavská Sobota: Gemersko-malohontské múzeum, 2020. ISBN 978-80-85134-61-2

KUJOVIČOVÁ, Michaela. Šľachtická knižnica Pálfiovcov na hrade Červený Kameň. In: A. FUNDÁRKOVÁ a G. PÁLFFY, eds. *Pálfiovci v novoveku – vzostup významného uhorského šľachtického rodu. Zborník z vedeckej konferencie Bratislava 20. mája 2003*. Bratislava, Budapešť: Spoločnosť Pro História, Academic Electronic Press, 2003. ISBN 80-88880-55-6

MOLNÁR, Matúš. Kultúra na panstvách, knižnice v kaštieloch: Členovia rodu ako nositelia a mecenáši vzdelanosti – na príklade nielen betliarskej knižnice. In: *Historická revue*. Roč. XXXIV, 2023, č. 12, s. 34-37. ISSN 1335-6550

MOLNÁR, Matúš. Náboženské presvedčenie jednotlivých členov rodu Andrassy – odraz konfesionality vo fonde šľachtickej knižnice. In: M. DOMENOVÁ, ed. *Liber – verbum – monumentumque III. (duchovná kultúra a konfesionalita v dejinách)*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2020. ISBN 978-80-89614-68-4

PASIAR, Štefan. *Dejiny knižníc na Slovensku*. Bratislava: SPN, 1977.

TAKÁCSOVÁ, Katarína. Inkunábuly v zbierkach SNM – Múzea Betliar. In: M. DOMENOVÁ, ed. *Z dejín knižnej kultúry východného Slovenska II*. Prešov: Štátna vedecká knižnica v Prešove, 2011, s. 7-23. ISBN 978-80-85734-89-8

Uffenbach, Zacharias Konrad von (1683 – 1734) [online]. 2023 [cit. 2024-04-04]. Dostupné z: <https://kalliope-verbund.info/de/eac?eac.id=118803107>

Mgr. Matúš Molnár

Slovenské národné múzeum – Múzeum Betliar, Lesná ulica 9/17, 049 21 Betliar, matus.molnar@snm.sk

Absolvent odboru história na FF UPJŠ v Košiciach. Od roku 2018 pôsobí ako odborný zamestnanec, kurátor a v súčasnosti ako vedúci oddelenia výskumu a starostlivosti o zbierkový fond. Venuje sa ranonovovekým dejinám rodu Andrassy, dejinám knižnej kultúry a otázke genézy šľachtickej knižnice Andrassyovcov v širších súvislostiach.

PhDr. Katarína Bányászová

Slovenské národné múzeum – Múzeum Betliar, Lesná ulica 9/17, 049 21 Betliar, katarina.banyaszova@snm.sk

Archivárka a kurátorka fondu historickej fotografie pôsobiaca od roku 2009 v SNM – Múzeu Betliar. Je absolventkou odboru archívnictvo (PhDr.) a pomocné vedy historické (Mgr.) na FF PU v Prešove. V praxi sa okrem archívneho výskumu venuje historickej fotografii v kontexte každodennosti šľachty 19. a 20. storočia. Zameriava sa na heuristiku a identifikáciu ikonografie Andrassyovcov a ich objektov.